

GEDICHTEN SCHRIJVEN EN POETRY SLAMS IN HET VREEMDETALENONDERWIJS

Leerlingen op weg helpen naar het lezen van 'klassieke poëzie' is niet makkelijk. Activerende tussenstappen zijn zelf gedichten schrijven, voordragen en meedoen aan poetry slams.

Foto: Anda van Riet

ELISABETH LEHRNER-TE LINDERT

Poëzie. Als er nu één levensfase is waarin de mens vatbaar is voor de schoonheid van gedichten dan is het wel de puberteit. Heen en weer geslingerd tussen de meest uiteenlopende emoties, op zoek naar de eigen identiteit, de eerste heftige verliefdheden: ze zorgen er allemaal voor dat de jonge mens openstaat voor de poëzie, die immers ook nog vaak gaat over wat hem en haar beroert: de zin van het leven, de grote liefde, de dood.

Nee dus. Die tijd hebben we gehad. Misschien dat de jeugd anno 1950 nog zo was ingesteld, maar in 2013 gaat dat helaas niet meer op. Wegzinken in versvoeten en zoeken naar de diepere betekenis van een moeilijk

gedicht is aan de jongere met zijn directe tweets en forumberichten vaak niet besteed.

Wat te doen? Schrappen, die hele poëzie? Te elitair en onbruikbaar voor het onderwijs? Onacceptabel. Poëzie heeft te veel mogelijkheden, te veel inhoud, kan tot veel inzichten en ervaringen van schoonheid leiden om niet meer in de lessen behandeld te worden. Makkelijk is het gebruik van gedichten in de les niet, maar het is de moeite waard en moet het onderwijs de leerling niet juist boven de tweet verheffen? Bij het behandelen van een gedicht doet de docent een appel op de creatieve en analytische vermogens van de leerling. Inspanning is gevraagd, maar die wordt ook beloond.

Gemakkelijk in te zetten en afwisselend

Gedichten zijn kort. Ze kunnen in elke les ingezet en besproken worden, onafhankelijk van tijd, doel en methode. Er zijn gedichten op elk taalniveau, van kindergedichten, concrete poëzie tot zwaardere literaire gedichten. Door het inzetten van creatieve activiteiten worden verschillende leerstijlen en vaardigheden aangesproken en dikwijls kan het de monotonie in een les doorbreken. Zo kan een gedicht als beloning worden gebruikt: na de 'saai' grammatica wordt een rustpunt ingelast door met een gedicht aan de slag te gaan.

Ook kan een gedicht een mooi vertrekpunt zijn voor een discussie of kan het als introductie op een thema ingezet worden. In dat opzicht is het ideaal voor kennis

van cultuur en volk. Bovendien kan men met een gedicht goed stemmingen en non-verbale communicatie oefenen: laat de leerling bijvoorbeeld een gedicht in een zelf gekozen stemming voorlezen (boos, nieuwsgierig, vrolijk, verlegen, trots). Een andere speelse wijze waarop een gedicht kan worden gebruikt, is het te laten rappen. Veel gedichten zijn geschikt om als rap uitgesproken te worden. Leerlingen leren dan eerst een gedicht uit hun hoofd en dragen die vervolgens als rap voor. Het motiveert en levert dikwijls verrassende en humoristische resultaten op. Bovendien moeten ze naar elkaar luisteren (als ze in tweetallen werken) en hun voordracht op elkaar afstemmen. Ze leren dat taal ook met ritme te maken heeft en ze kunnen metrische structuren ontdek-

ken en de klankkleur leren kennen en – niet te vergeten – ze zijn door het voordragen met uitspraak, intonatie en woordenschat bezig. Niet alleen de inhoud van de tekst, maar ook de klank, het ritme en de dynamiek zijn daarbij belangrijke factoren.

Om gedichten voor jongeren interessant en aantrekkelijk te maken kun je naast song-rapteksten ook *poetry slams* inzetten. De poetry slam is een moderne, hippe en populaire poëzie die springlevend is. Het is een moderne vorm van voordracht van poëzie met een wedstrijd-element waarbij niet alleen de tekst maar ook de performance een belangrijke rol speelt. In LTM schreven Bianca de Dreu (2012) en Trynke van Dokkumburg (2012) erover. Raps en slamgedichten zijn tekstsoorten die bij de belevingswereld van de jonge generatie horen. Het inzetten ervan kan een mooie kennismaking met poëzie opleveren. Een bijkomend voordeel van een poetry slam is dat er niet alleen iets te lezen maar ook te luisteren en kijken valt. De slamdichters, kortweg ‘slammers’, dragen een gedicht of een tekst op een podium voor. Het publiek of de jury bepaalt wie de ‘slampion’ is. Door de combinatie van lees-, kijk- en luistervaardigheid spreekt de slam verschillende leerstijlen van leerlingen aan en worden ook die leerlingen bereikt die niet veel of niet graag lezen. Door het audiovisuele element wordt het tekstbegrip vergemakkelijkt en het gedicht toegankelijker. De onderwerpen die in de teksten aan de orde komen, kunnen bovendien zeer gevarieerd zijn: van scènes uit het alledaagse leven, successen en mislukkingen tot liefde, verdriet, geluk en ook onderwerpen uit de publieke actualiteit, alles is mogelijk.

Gedichten zelf schrijven en voordragen

Leerlingen kunnen gedichten ook zelf schrijven. Met handelingsgerichte opdrachten kan men leerlingen laten ervaren dat het spelen met taal spannend kan zijn en dat taal meer is dan alleen een middel voor zakelijke informatieoverdracht. Naast dit alles bevordert het schrijven van gedichten de groeps sfeer. Het organiseren van poetry slams in een klas of school kan een mooi (al of niet vakoverstijgend) project zijn. Leerlingen kunnen door het spelen met taal op een veilige manier het gevoel ontwikkelen dat bij de behandeling en het lezen van gedichten veel verschillende reacties mogelijk zijn en dat het juist de eigen, individuele mening en creativiteit van de lezer/luisteraar is die een gedicht een betekenis geeft. Literatuur kan als spiegel, als middel tot reflectie dienen en de persoonlijke ontplooiing en zelfkennis verbeteren. Spreekangst kan daardoor overwonnen worden. Maar de leerling leert niet alleen met taal te experimenteren,

maar ook kritisch naar andere teksten te kijken en deze te beoordelen.

Hoe kun je leerlingen het beste voorbereiden op het schrijven van gedichten? Voordat leerlingen met het schrijven beginnen, zijn brainstormopdrachten voor een onderwerp of het verzamelen van idioom geschikt. Deze verzameling kan dan als basis voor een gedicht gebruikt worden. De voorbeelden in kader 1 kunnen voor elk niveau en voor elk onderwerp aangepast worden.

De volgende stap zou kunnen zijn leerlingen een kort gedicht met een vaste structuur te laten schrijven. Als

OM HET SCHRIJVEN TE BEVORDEREN ZIJN DE VOLGENDE OPDRACHTEN WELLICHT INTERESSANT:

Het hoofd leegmaken

Noteer in twee minuten alle gedachten, emoties en onderwerpen waar je de laatste dagen mee bezig bent. Sorteert daarna de woorden, cluster ze en noteer bij elk woord nog eens vijf of zes associaties.

Collage

Kies een onderwerp dat je heel interessant vindt. Zoek plaatjes op internet en maak een beeld-woordcollage. Noteer woorden die bij het onderwerp horen en beschrijf de plaatjes.

Interview

Lees de vragen en beantwoord ze in hele zinnen. Stel elkaar daarna de vragen.

- Waar was je de laatste tijd heel blij mee? Waarom?
- Wat vond je heel vervelend?
- Waarvan droom je als het om je toekomst gaat?
- Wat wilde je altijd al doen maar heb je nog nooit gedaan?
- Wie zijn je beste vrienden?
- Hoe ziet je kamer, je huis eruit?
- Hoe ziet een alledaagse dag van jou eruit?
- Wat is je levensmotto?
- Welke lievelingskleuren heb je en waarom deze?
- Wat zou je op een reis meenemen?
- Wat voor positieve kwaliteiten heb je?
- Welke niet zo leuke eigenschappen heb je?
- Hoe voel je je nu?

Een tekst verder schrijven (fantasiereis)

Lees het begin van de tekst en schrijf een voortzetting. *Ich gehe auf die Straße. Es ist kalt, es ist windig, es ist eisig. Fröstelnd ziehe ich meine Schultern hoch und vergrabe meine Hände in den Taschen meiner dicken Jacke. Um mich herum nur bleiche, unglückliche Menschen, die frieren. Plötzlich ...*

Kader 1. Voorbereiding op het schrijven van een gedicht

ELFJE

Het gedicht bestaat uit elf woorden en heeft de volgende opbouw.

Woord
Woord woord
Woord woord woord
Woord woord woord woord
Woord

Summer
Hopefully warm
The sea is wonderful
Lying on the beach
Happy!

EEN GEDICHT VAN ZEVEN REGELS

1e regel: noem een plaats (naam)
2e regel: schrijf een ik-zin met een activiteit
3e regel: schrijf een vraag of een vergelijking
4e regel: gebruik een element van het al gezegde
5e regel: voeg nog een element eraan toe
6e regel: herhaal de eerste regel
7e regel: herhaal de tweede regel

Paris
Je m'y balade par ici
Et pourquoi pas par là ?
Pourquoi n'y es-tu pas ?
Tu m'as abandonnée comme ça.
Paris
Je m'y balade par ici.

Berlin
Ich lebe an diesem Ort
Berlin ist schöner als New York
Was heißt hier schöner
Die Schönheit von Städten kann man doch gar nicht vergleichen, es geht um etwas anderes
Berlin
Ich lebe an diesem Ort

HAIKU

Een korte Japanse dichtvorm waarbij in drie regels zeventien lettergrepen staan.

1e regel: 5 lettergrepen
2e regel: 7 lettergrepen
3e regel: 5 lettergrepen

Bunt schillernder Fisch
Voll Lebenslust flussaufwärts
Ins Netz der Fischer

Kader 2. Dichtvormen

ABC-GEDICHT SCHRIJVEN

Voor elke letter van het alfabet wordt een woord ingevuld.

Australia
Backpacking
Crocodile
Danger
Extremely
Football
Giant
H...

OPSOMMINGSGEDICHT

Elementen van een verhaal worden in trefwoorden opgesomd en tot een gedicht samengevoegd.

Dornröschen
Das Schloss, der Turm
Die Säle, die Kronleuchter, das Licht
Dornröschen
das Kind, die Schönheit
die Hecke, die Dornen
die Tür, der Schlüssel, das Quietschen
die Hexe, das Spinnrad
der Schlaf
die Erlösung
der Märchenprinz, das Glück
Traumhochzeit
Ende gut, alles gut

ACROSTICHON

De beginletters van de regels vormen een woord.

Freund
Freunde,
Richtig gute Freunde sind
Eine wahre Freude.
Und: geh gut um mit treuen Freunden, such
Nicht ständig neue oder
Doch vielleicht nur dann und wann.

Vacances
Viens avec moi
Allons-y ensemble
Chez moi
Au pays qui me ressemble
Nous n'y ferons rien
C'est bien
Enfin viendra le
Sommeil

Song-, rap- en slamteksten kunnen een brug vormen naar de traditionele dichtkunst en ook discussies over maatschappelijke problemen losmaken

ze dat voor het eerst doen, is het belangrijk ze erop te wijzen dat een gedicht niet hoeft te rijmen en te benadrukken dat er niets 'fout' is bij het schrijven van een gedicht. In kader 2 vindt u enkele dichtvormen die al in het eerste leerjaar ingezet kunnen worden, maar die ook voor gevorderden interessant kunnen zijn. Deze korte gedichten kunnen ook voorgelezen of voorgedragen worden. Ze kunnen als opstapje dienen om daarna een langer gedicht te schrijven.

Hoe krijg je leerlingen tot (een betere) voordracht?

Bij de poetry slam is de voordracht net zo belangrijk als de inhoud. Uiteindelijk heeft de slammer maar één doel: het publiek enthousiasmeren en voor zich winnen. De slammers krijgen ongeveer vijf minuten de tijd om hun voordracht te houden; er mag niet gezongen worden, er mogen ook geen rekwisieten of kostuums ingezet worden.

Stap 1

Om een poetry slam voor te bereiden kun je het beste eerst samen met de klas een aantal slams lezen en eventueel laten horen. Hardop voorlezen is ook prettig voor dyslectische of leeszwakke kinderen. De docent kan het gedicht voorlezen of (vooral als er al eerder een poëziesles gegeven is) een leerling een gedicht voor laten lezen.

Ontspanning en plezier in het voordragen van een gedicht is een belangrijke voorwaarde om tot een goede voordracht te kunnen komen. Daarnaast is het opbouwen van presentatievaardigheden van belang.

Stap 2

Laat leerlingen aan de hand van de voorbeelden brainstormen over een onderwerp (zie ook kader 1). Leerlingen verzamelen ideeën en associaties en maken een keuze welke vorm het beste bij hen en bij het onderwerp past. Ze schrijven het gedicht en bedenken een performance. Voordat de leerling zijn gedicht voor de klas presenteert oefent hij het nog een paar keer.

Daarna laat de leerling een of meerdere medeleerlingen feedback geven op zijn gedicht. Dit kan aan de hand van een beoordelingsformulier. Ook is het zinvol om een top (een sterk punt van de voordracht) en een tip (iets dat nog verbeterd kan worden) te laten noteren.

Stap 3

Bij poëzie is het belangrijk dat het publiek goed kan verstaan wat er gezegd wordt. Belangrijk is de intonatie, de articulatie, het spreektempo en een zelfverzekerde voordracht. Een gedicht presenteren is meer dan voorlezen. Het vrije spreken en het contact hebben met het publiek (de klas) en het overbrengen wat je met het gedicht tot uitdrukking wilt brengen moeten geoefend worden. Voor meer tips zie kader 3.

- ▶ Leer het gedicht uit je hoofd.
- ▶ Pas je volume aan. Spreek altijd iets harder dan je normaal zou doen, ook als je een microfoon gebruikt.
- ▶ Praat niet te monotoon. Varieer waar mogelijk met de intonatie van je stem en met je spreektempo.
- ▶ Let op je bewegingen. Zorg ervoor dat je bewegingen je tekst ondersteunen. Maar pas op voor te veel bewegen.
- ▶ Maak zo veel mogelijk contact met je publiek. Kijk mensen aan, betrek ze bij je voordracht.

Kader 3. Tips voor een voordracht. Bron: <www.poeziepaleis.nl/lesmateriaal/voortgezet-onderwijs/lesmateriaal-jddv>

Organisatie

Afhankelijk van het aantal leerlingen in een klas kan er voor worden gekozen om in verschillende rondes te oefenen en eerst een halve finale te houden. Bijvoorbeeld door leerlingen in groepjes te laten voordragen, waarvan dan telkens een winnaar wordt gekozen. De winnaars strijden vervolgens tegen elkaar in de finale. Na de voordracht van de gedichten kiest een jury of het publiek (de leerlingen) een winnaar door te applaudiseren. Aan de hand van de kracht en het applaus bepaalt de docent (of een jury) de winnaar.

Een poetry slam kan ook vakoverstijgend als project georganiseerd worden. Hierbij doen meerdere klassen mee en worden gedichten in meerdere talen tijdens de lessen voorbereid. Op een avond of middag wordt dan een poetry slam gehouden.

Van gedichten schrijven naar gedichten lezen

Song-, rap- en slamteksten kunnen een brug vormen naar de traditionele dichtkunst en ook discussies over maatschappelijke problemen losmaken. Leerlingen verbreden spelenderwijs hun horizon en maken kennis met eigentijdse gedichten. Op die manier is de overstap van actuele naar 'klassiekere' poëzie niet meer zo groot. Rijm, opbouw van een gedicht, stijlvormen enzovoort kunnen ook bij een poetry slam besproken worden. Termen als alliteratie, assonantie, chiasme, parallelisme enzovoort kunnen bij het maken of bespreken van een gedicht geïntroduceerd worden.

Gedichten dragen ook bij aan de ontwikkeling van de leesmaak en kunnen een brugfunctie vervullen naar het lezen van literatuur in de bovenbouw. De ontwikkeling van leesplezier en belevend lezen zijn belangrijke elementen van de literaire competentie die leerlingen in de onderbouw opdoen en in de bovenbouw uitbreiden. Deze literaire vorming, al ingezet in het eerste en tweede leerjaar, kan in de bovenbouw, als daar met moeilijker gedichten wordt gewerkt, zijn vruchten afwerpen en de leerling behoeden voor een Literaturschock.

Als jongeren veel aandacht voor lezen in hun jeugd hebben ervaren, heeft dat een positieve invloed op hun leesniveau later in het volwassen leven; personen die in de jeugd gestimuleerd zijn te lezen, houden vaker van literaire teksten. En dan hebben we als taaldocenten ons doel bereikt: 'Poëzie stoot veel mensen af. Omdat de taal op een andere manier gebruikt wordt dan ze gewend zijn. Maar door een schijnbaar toegan-

kelijke taal te hanteren kun je ze toch een gedicht binnenlokken. En als ze eenmaal binnen zijn, doe je het gedicht op slot en heb je ze gevangen, als een vlieg in een potje. En dan maar schudden' (Ramsey Nasr in Lo Galbo, 2011).

LITERATUUR

- Dokkumburg, T. van. (2012). Finale Concours Interscolaire 2012 'Je vais te dire un slam'. *Levende Talen Magazine*, 99(4), 52.
- Dreu, B. de. (2012). 'Je slame, tu slames, il slame, elle slame...' Mais c'est quoi, le slam? *Levende Talen Magazine*, 99(1), 43-44.
- Lo Galbo, C. (2011). Ramsey Nasr: 'Ik heb geen kern'. *Vrij Nederland*. Geraadpleegd via <http://www.vn.nl/boeken/schrijver/ramsey-nasr-ik-heb-geen-kern/>

BRONNEN

- Nederlands
<www.poetryslam.nl/poetry-slam/view/15>
<www.poeziepaleis.nl/lesmateriaal>
<www.poezie-in-beweging.nl>
<www.schoolderpoezie.nl/upload/111215%20werkbundel%20Euregioslam.pdf>

Duits

- Anders, P. (2004). *Poetry slam: Live-Poeten in Dichterschlachten*, Ein Arbeitsbuch (met dvd). Mülheim: Verlag an der Ruhr.
- Böttcher, B. (2009). *Die Poetry-Slam-Expedition: Textausgabe mit Materialien, Ein Text-, Hör- und Filmbuch mit Audio-CD und Video-DVD*. Braunschweig: Schroedel.
- Böttcher, B. (2009). *Die Poetry-Slam-Expedition: Materialien und Arbeitsanregungen*. Braunschweig: Schroedel.
- Schütz, X. A. (2010). *Slam Poetry – eigene Texte verfassen und performen, Übungsmaterial: Von der Idee bis zum vorgetragenen Text*. 8. bis 10. Schuljahr. Hamburg: Persen / AAP Lehrerfachverlage.
<www.euregioslam.eu/docenten/de-wedstrijd>
<www.duitslandweb.nl/onderwijs/projecten/2012-2013/slam-mit>

Engels

- <www.webenglishteacher.com/poetryslam.html>
<www.lessonplanet.com/article/literature/poetry-slams-and-lesson-plans>
<www.pbs.org/newshour/extra/features/jan-june00/poetryboxlesson-planone.html>
<www.choicesvideo.net/guidebooks/PoetryLoungeLessonPlan.pdf>
<<http://marckellysmith.com/#/home>>

Frans

- <www.tv5.org/cms/chaine-francophone/Musique/p-14237-Grand-Corps-Malade.htm?artiste=825>
<www.rfi.fr/lfr/articles/079/article_g29.asp>
<www.cia-france.com/francais-et-vous/sous_le_platane/18-le-slam.html>
<www.le-slam.org>
<www.slameur.com>
<<http://tiny.cc/lm-slam1>>
<<http://tiny.cc/lm-slam2>>
<<http://tiny.cc/lm-slam3>>
<<http://tiny.cc/lm-slam4>>
<<http://tiny.cc/lm-slam5>>